

Oponentský posudek bakalářské práce Moniky Hliněnské : Analýza a interpretace

Bakalářská práce se věnuje se tématu, který je pro dramaturga stěžejní, definuje smysl tvůrčího potenciálu dramaturgie. Práce je členěna do dvou základních kapitol, v první se věnuje teoretickým východiskům, v druhé části reflektuje tři scénické projekty, na kterých se podílela jako dramaturg a v jednom i jako režisér.

V úvodní teoretické kapitole autorka prokazuje obeznámenost se základními prameny, cituje Pavisův divadelní slovník, Jana Císaře, Zdeňka Hoříňka, Jana Grossmana a svého školitele Jana Vedrala. Shrnu-li a zjednoduším, pak chápe analýzu jako fázi předinterpretční. Výchází dramatický text je uzavřeným dílem, které má být respektováno ve své celistvosti, úplnosti. Úkolem analýzy je dobrat se co nejhlubšího porozumění dílu a odhalit jeho potenciál, který se realizuje ve fázi interpretační. (Z hlediska teorie interpretace je to poněkud složitější, interpretace probíhá od samotného prvního třeba jen zájmového čtení textu, protože čtenář-interpret odhaduje z jednotlivostí celek a zpětně z předpokládaného celku význam jednotlivostí. V tzv. hermeneutické spirále- na principu fiktivních otázek a odpovědí, dialogu s dílem, dobírá se hlubšího porozumění, které nikdy není konečné, definitivně vyčerpávající smysl díla. Profesionální interpret, kterým dramaturg bezesporu je, by si měl být těchto souvislostí a z nich vyplývajících rizik vědom.) Konvenuje mi, že si autorka práce klade otázku svobody interpretace (chvályhodné v době, kdy Autor zemřel, je dovoleno vše). „...zvolit z objevených možností tu nejvhodnější, a pracovat s ní v respektu k dílu tak, že se v moment předvedení jako jediná správná jeví.“ Souhlasím bezesbytku se závěrem. Sporné je ono „volba z objevených možností“. Ortodoxně vzato, objevené možnosti by měly být součástí interpretace. (Co to vlastně jsou zavržené objevené možnosti? Jde o selekci nebo o to, že nefungují?) Tak jako tak je interpretace kohokoli, poučeného i nepoučeného čtenáře, pouze jednou z možných. Takto čtu a vykládám dílo já podle svých nejlepších schopností, by mělo znít čestné prohlášení interpreta. Dle mého soudu scénicky pojednanou interpretaci lze pokládat za relevantní, je-li sama konzistentním celkem vzájemně propojených významových prvků, kde nic! neodporuje intenci východího dramatického textu. Úvodní kapitola o teoretických východiscích má 13 stránek a nedává prostor k hlubším úvahám, jistě je dostačující, protože nejlepší o letu je letět. V poctivé reflexi scénických úkolů, autorka práce aplikuje své teoretické poznatky a snad i nahlíží, že nejen s interpretací, ale ani s analýzou to není zas tak jednoduché.

V druhé kapitole se zabývá texty -Magdaleny Fridrichové: Na věky, Viktora Dyka : Poražení, Davida Fligga a Briana Danielse: Gideon Klein.

Velmi kriticky hodnotí svou práci na tetu Na věky. „Tendence rovnou si do analýzy vkládat vlastní představy byla v tomto případě skutečně na škodu, jelikož pak snadno docházelo k záměně toho, co v textu skutečně je, za to, co jsme do něj skutečně vložily.“ Otázkou je, zda problém netkví již v samotném textu, původně určeném k rozhlasovému provedení. Měla-li být objevena jeho scéničnost, pak ji jevištní provedení neobhájilo. Interpretace působila jako méně povedená replika Dogvillu, pro diváka často na hranici základní srozumitelnosti příběhu. Ovšem jakákoli zkušenost, i negativní, je poučná, je-li reflektována.

Pozitivně autorka hodnotí svou dramaturgickou i režijní práci na inscenaci Gideon Klein. O textu říká „je ryze nedramatický“, „v určitém slova smyly naivní, jednostraně pozitivní“. Získala ale cennou zkušenost. „V možnosti rozehrávání nedramatických situací latentně přítomných v textu jsem objevila klíč k realizaci nedramatického textu.“

Jevištní potencial obou zmíněných textů je poněkud sporný, problematika analýzy a interpretace, což je tématem bakalářské práce, se zřetelněji vyjevuje na aktovce Viktora Dyka Poražení. Autorka má k jevištní realizaci kritický vztah a klade si otázku, „Zda teorie a znalost historických souvislostí není na úkor vnitřního napětí mezi postavami.“ A dále „Zabývám se otázkou, jestli se takto zevrubná analýza nestala překážkou vlastní interpretaci“. Jakkoli bohaté inspirativní zdroje nemohou nahradit primární analýzu textu. Protože: Vše zásadní je v textu samotném!!!. Další kontexty mohou pomoci ve vyjasnění hluchých či temných míst, mohou inspirovat interpretaci, ale fundamentálním materiálem je samotný text. Text se vysvětluje sám sebou! (A ty nejlepší jsou vyložitelné bez jakéhokoli kontextu.) Inscenátoři se sice široce zabývali Velkou francouzskou revolucí, ale ta je pouze historickým rámcem, to nejlementárnější z analýzy jsou okolnosti konkrétní situace, ty jsou zdrojem motivací a jednání postav a inspirují i scénické řešení, ať již realistické či metaforické. Základní otázka: Kde a kdy? Vězení, čas před popravou. Milostný čtyřúhelník se odehrává patrně ve smradu výkalů. (Tohle není interpretace, každý atš si vytvoří vězení jak chce, ale ani v dnešním Guantanámu nepředpokládáte pokojíček s vyhlídkou na moře.) Vězení je degradující, devastující, prostě podstatná dramatická okolnost. Jak běží čas před popravou? Rychleji nebo vteřina trvá věčně? Není to inspirující? Čas a prostor jsou prazákladními prvky analýzy, které podmiňují interpretaci promítnutou do konkrétního scénického řešení. Domnívám se, že inscenátoři pojednáním prostoru zrušili základní dramatické napětí Dykovy aktovky, rozpor mezi vypjatými dramatizujícími okolnostmi a chováním i jednáním postav. Úvaha, že chtěli vytvořit dvojznačný prostor, vězení reálné a vězení konvence je ryze spekulativní a bláhová. Divák prostě vidí salón, vstřícnější, vězení zařízené jako salón a je zmaten. Pro herce je takové řešení nutně paralyzující. Ruší totiž možnost, aby již samotné chování, dodržování konvence se stalo jednáním, činem. Zdvořilost v salónu se očekává, brodíte-li se krví nasáklou slámou je to čin. Smyslem analýzy je co nehlouběji poznat objektivní kvality textu, odhalit jeho dramatickou potencialitu. Pokládá-li se „za zevrubnou analýzu“ (viz výše termín autorky) být sebepodrobnější probírání historických souvislostí, dobových reálií atd, může to být poučné, zábavné, ale hrozí i nebezpečí planého mudrování.

Přes polemické výhrady pokládám bakalářskou práci za seriózní, vyhovující nárokům, jak v teoretické části, tak v reflexi praktických úkolů. Předložení vlastní dramatizace Zweigova románu „Netrpělivost srdce“ je nadstandardní a svědčí o autorčině pílí a profesní zaujatosti.

Abychom se drželi tématu bakalářské práce. Každé dramatizaci nutně předchází interpretace. Zcela objektivizující dramatizace není možná. Čtenář – dramatizátor na základě pochopení předlohy (které je nutně individuální) transformuje text do jiného materiálu, do dialogů, monologů, situací - v případě činoherního divadla. Zweigův román je pro dramatizaci materiálem velmi obtížným. To nejpodstatnější se odehrává uvnitř, v duši vypravěče románu, rakouského poručíka Hofmillera. Hoffmiller nám může asciovat Dostojevského Idiota. Bezelstný kníže Myškin říká, co si myslí, nedodržuje konvence, a tím se stává katalyzátorem dění, Hofmiller neříká, co si myslí a cítí, je rakousky spoután mnoha konvencemi, kodexem důstojnické cti a občanské zdvořilosti, podléhá návalům soucitu, a tím zaviní katastrofu. Ale podléhá soucitu nebo okouzlení z vlastní dobroty a ušlechtilosti? Není jeho soucit jenom vyšším levellem zdvořilosti nebo jde snad o formu zbytného sebezpožívání, potencialní hysterií? Kdo je to Hoffmiller- precitlivělý mladík nebo narcis nebo snob či kariérista, který sežene do bohatého domu za lepším bydlem, i když si to nepřizná? Je ve svých 25 letech stále ještě dítě (vyrostl přece v kasárnách, ve stínu otcovy skvělé kariéry a autority)? Všechny tyto otázky a jistě i další Zweigův román evokuje. O Hofmillerovi můžeme s jistotou (v rovině analýzy)

konstatovat jediné, je ztělesněním rozporu zjevného a skrytého. (Samozřejmě, že nám to připomene S. Freuda, ostatně Zweig napsal o Freudovi v knize „Léčení duchem“ obsáhlou studií.)

Domnívám se, dramatičtější než postavu Hoffmillera po svém vyložít (při vědomí všech souvislostí románu), prostě zaujmout postoj a na základě toho postavit situace a konstruovat fabuli. Daniel Špinar ve své dramatičtější vyložil Zweigův román jako příběh potlačené, nepřiznané homosexuality. A zcela konsekvantně. Třebaže scénické řešení vyhrotil až do archetypální podoby, nevinný mladík je pronásledován chromou čarodějnící, nic v románu neodporuje interpretaci. Je to dramatičtější původnímu textu adekvátní, ale nikoli jediné možné. (Poznámka pouze pro Moniku: a vás neirrituje, jak jsou všechny ženy v románu pouze objektem příběhu mužů, jejich soucitu a péče, všechny tři hlavní mužské postavy v románě „spasí“ ženu - či chtějí - svou velkorysostí. A ta nápadná neerotičnost, natož sexualita. Svět mužů: peníze, zbraně, kariéra. A pak nemá být válka. Píše dobře ten Zweig.)

Dramatičtější Moniky Hliněnské možná trpí až přílišnou snahou po tzv. objektivitě, jejímž nebezpečím je bezpříznakovost. Snaha zachovat co nejvíce z románu, může být paradoxně kontraproduktivní. Při čtení dramatičtější máme dojem, že jde o zkrácenou verzi románu, převedenou do dialogu. Jsem toho názoru, že dialog je pouze symptomem dramatičtější. Podstatou, základem dramatičtější je situace. Jsem si vědoma, že v případě Zweigova románu není jednoduché postavit situace, inspirující jednání nejen slovní. Příznačná pro tuto dramatičtější je obsáhlost replik. Zřejmá tendence k vyprávění omezuje možnosti situačního hereckého jednání a míří spíše k vnějšíkové charakterizaci postav. Netvrdím, že by se tato dramatičtější nemohla stát výchozím materiálem pro inscenaci. Ale tento materiál by bylo třeba vyložít. Bylo by třeba zaujmout postoj, což je možné vhodným synonymem termínu interpretovat. A protože každá interpretace je tak jako tak jenom jednou z mnoha možných, je domnívám se, oprávněně tvrdit, že nejsou adekvátnější ty dramatičtější, které se snaží obsáhnout z původního textu co nejvíce (slov, motivů, postav), ale ty, v kterých nic původnímu textu neodporuje a vytvářejí svébytný nový celek, ucelenou strukturu významů.

Práce odpovídá požadavkům na bakalářskou práci kladené, doporučuji k obhajobě.

Prof. PhDr. Daria Ullrichová

Otázka:

Můžete velmi krátce shrnout váš interpretační postoj ke Zweigovu románu?